

Dân ọc Mọọng cọ trú trên mọt dọ đọt dài ọ Nghọ An ra Thanh Hoá, ọ Sọn Tây lên Phú Thọ, ọ Nghĩa Lộ sang Sọn La... Nhọng quọn cọ đổng đọo nhọt là ọ Hoà Bình. Ngọọi Mọọng đón tọt vui xuân có nét chung giọng nhọ ngọọi Kinh (vì ngọọi Mọọng, ngọọi Kinh xa xa cùng mọt gọc - ngọọi Viẹt - Mọọng) nhọng cũng có nhọng nét rọt riêng, giàu tính nhân bọn. Chúng ta có thọ xem nhọng tọp ọc đón tọt, vui xuân cọ a ngọọi Mọọng nhọ cọ a ngọọi Viẹt cọ vọy.

Ngọọi Mọọng có Lọch riêng gọi là Sách Đoi. Lọch đọọc xây đọng trên cọ sọ quan sát chuyọn đọng cọ a sao Đoi (sao thọn nông). Lọch làm bọng 12 thọ tre. Mọi thọ là mọt tháng, trên đó khọc đọ ngày trong tháng và có đánh đọu cọ ngày tọt, ngày xọu. Cắn cọ vào lọch Mọọng thì tọt Mọọng chọm họn tọt cọ a ngọọi Kinh 1 ngày. Riêng vọi Mọọng Bi thì lọch đọn 2 tháng. Tuy nhiên, ngày nay, ngọọi Mọọng Bi cũng ăn tọt nhọ các Mọọng khác trên đọt Mọọng.

Tọ 26, 27 tháng Chọp hàng năm, ngọọi Mọọng nghọ viọc đọng ọ nhà đọ lo tọt. Các nhà lo gọo, cọi, lọn, gà, rọọu... Trong đọp Tọt, ngọọi Mọọng uọng nhiọu loọi rọọu, nhọ rọọu trọng, rọọu cọn, rọọu nọp (gọi là ráo tằm, ráo toọng, ráo te), nên viọc chuọn bọ khá công phu. Bánh tọt chọ yọu là hai loọi bánh: bánh chọng và bánh nọp (gọi là bánh pang và bánh uọi). Giọa ăn tọt vọi chọi tọt, ngọọi Mọọng nghiềng vọ chọi tọt nhiọu họn.

Cùng vọi chuọn bọ rọọu, thọt, bánh mà ngọọi Mọọng thọọng làm trong ngày Tọt. Công viọc đọ tiên là trọng mọt cây nêu trọọc cọ a nhà. Nêu đọọc làm bọng cây lành hạnh (họ nhà tre, nhọng thân nhọ, đọt thọa, thọng và rọt cao). Trên ngọn cây nêu ngọọi ta buọc mọt vọ tre đan lọ mọt cáo, ngọọi Mọọng gọi là vọ va leo. Đọu hiọu là phọn đọt cọ a ngọọi, ma quọ không đọọc xâm nhọp.

Đón giao thọa

Ngọ i Mồng ng chia giở trong ngày ra làm 16 giở. Nhỏ ng có 3 giở trờ ng 1/giở ca cáy (giở gà gáy. Giở giao ngày, phút chuyờn giao tờ ngày nờ sang ngày kia) 2/giở lờ i tha (giở mớ t trờ i mớ c - giở bớ t đờ u công viờ c cờ a mớ t ngày mớ i) 3/giở lờ n lờ i (giở mớ t trờ i lờ n. Giở kớ t thúc nhỏ ng công viờ c lờ n trong ngày)

Sát trờ c giở ca cáy trong đêm cuờ i cờ a năm, mớ i ngỏ i trong nhà đờ u ăn mớ c đờ p, thỏ c đờ chuờ n bớ đón giở phút đờ u tiên cờ a năm mớ i. Khi ngỏ i già trong mồng ng, nghe đờ c tiờ ng te te đờ u tiên cờ a con gà rờ ng trên nờ ng báo chuyờn canh, thì đó đờ c xem là phút giao thỏ a. Ngày xỏ a, vào giây phút đó mồng ng nào trên đờ t Mồng ng cũng đờ u cho nờ pháo, bớ n súng lên trờ i, đâm chiêng, thúc trờ ng đờ mồng ng.

Sau khi khỏ p Mồng ng rung đờ ng trong âm thanh rờ n rã thì mớ i nhà Mồng ng đờ u lên hỏ ng cúng đờ t trờ i, tờ tiên, ông bà. Mâm cờ cúng có đờ thỏ t, cá, lá canh. Tuờ theo hoàn cờ nh mớ i nhà, có thỏ bớ t đờ mớ t hai món. Ở vù ng Mồng ng Bi trên mâm cờ cúng giao thỏ a còn có thêm mớ t đờ a “quách”. Trên đờ a này bày đờ : “tuôi, thai, quai, chò” tờ ng trờ ng cho cờ con lờ n.

Cúng giao thỏ a xong, mớ i ngỏ i trong nhà cùng ăn cờ rờ i chúc thỏ và mồng ng tuờ i nhau. Chúc và mồng ng ngỏ i già trờ c sau đờ n trờ nhỏ .

Sáng mồng mớ t Tết

Trờ c giở lờ i tha, ngỏ i Mồng ng làm lờ rờ a mớ t lờ y may. Ngỏ i ta ra suờ i lờ y nỏ c (phỏ i sang mồng mớ t mớ i đờ lờ y, chỏ không đờ c dùng nỏ c lờ y ngày hôm trờ c, và nỏ c phỏ i đờ c lờ y tờ giỏ a dòng). Dùng nỏ c này đun pha trà uỏ ng sáng mồng mớ t và mớ i ông, bà cha mớ rờ a mớ t xong, con trờ trong nhà thỏ ng đờ c mớ t bài bớ mồng tờ lòng biỏ t nỏ n trờ i đờ t, biỏ t nỏ n con suờ i đờ nuôi con ngỏ i và cây lúa, nuôi con cá và ngỏ n rau cho ngỏ i Mồng ng sỏ ng đờ p.

Bài mớ mồng (dân ca Mồng ng) có câu:

“Ai uỏ ng nỏ c suờ i này nên ngỏ i đờ p nhỏ t

Nh... ng cu... c chúc t... ng và vui ch... i trong t... t trên đ... t M... ng Hoà Bình th... ng đi... n ra theo trình t... :

- Ngày m... ng 1 T... t: chúc t... t bên n... i. Vào ngày m... ng 1, ... m... ng nào cũng có m... t đ... i c... ng, g... i là ph... ng b... a v... a ch... i nh... c c... ng v... a hát xéc bùa đi chúc t... t m... i nhà. Khi đ... n c... ng vào nhà, ph... ng bùa hát đ... n khoá rác (hát g... i m... c... a):

Năm cũ nhà ông đã h... t,

..... T... t cũ nhà ông đã qua.

..... B... c chân ra năm m... i,

..... M... i m... t năm m... t l... n.

..... Anh em chúng ta,

..... Đ... n ch... i nhà ông nào?

..... Đ... n ch... i nhà ông này

..... C... a trong nhà ông còn trông th... y cài

..... C... a ngoài nhà ông còn trông th... y đóng

Phong bùa anh em ta i

Đánh m t h i chiêng boong boong...

Ch nhà ra m c ng m i ph ng bùa vào x ng (sân) lên sàn. H ch i c ng, chúc t ng nhau, ăn bánh trái, hoa qu và u ng r u. R i ph ng bùa l i ti p t c đi chúc các nhà khác trong xóm.

Su t t sáng đ n khuya, xóm m ng lúc nào cũng r n rã ti ng c ng.

- Ngày m ng 2 T t: chúc t t bên ngo i. Vào ngày này cùng v i hát xéc bùa, trong các xóm m ng th ng t ch c ch i ném còn, đâm đu ng...

- Ngày m ng 3 T t: chúc t t nh ng ng i mình ch u n nh th y d y h c, th y lang, bà m i... Nh ng ng i đã d y d , ch a ch y c u mang mình ho c ng i thân. Vào ngày này các trò ch i t t v n r t đông vui.

- Ngày m ng 4 T t: các nhà làm l đ ng th , nhà nhà b t đ u đ c đâm, chày giã g o. Sau t t c (mùng m t t) thì mùng b n t t đ c ng i M ng xem tr ng, vì đây là ngày đi thăm đ ng, đi khai sủng l y may...

Ngày m ng 7 T t. Ng i M ng làm l h cây nêu. Và cũng là l khai h i đ u xuân. T ngày này tr đi trên đ t M ng có nh ng h i l n nh : Hát p n p ng (hát m ng hoa) hát th ng rang - b m ng, ch i hang, ch i su i, h i s n...

Nh ng cu c ch i xuân, h i xuân đ c con trai, con gái M ng r t yêu thích.

Th... ng rang - b... m... ng, là th... lo... i hát và ch... i phong phú, đ... c s... c nh... t trong sinh ho... t văn hoá M... ng. Nó đ... c t... ch... c hát m... t cách linh đĩnh vào m... i đ... p... t đ... n, xuân v... .

Th... ng rang - b... m... ng có nhi... u khúc hát khác nhau. Ng... i già nói có t... i 36 khúc th... ng: khúc ca ng... i đ... t M... ng t... i đ... p, khúc ca ng... i ng... i M... ng h... n h... u, khúc ca ng... i tình yêu chung thu... . Th... pháp c... a th... ng rang là l... i so sánh, ... n đ... . Th... th... t do, s... l... ng ch... không ch... ng, khi là năm, khi là b... y, lúc sáu tám, r... t ho... t. Nh... ng câu hát trao duyên th... t lúng li... ng, th... t đa tình mà nhân b... n đ... n không ng... .

Không b... t xá nào anh hay đi

..... Đ... em tr... ng cây si làm r... ng

..... Đ... ng nào anh hay sang

..... Em xin tr... ng cây búng cây bang làm bóng.

Th... ng rang - b... m... ng hát trong ngày xuân làm mê đ... m lòng ng... i. Có nh... ng câu hát tình t... , chân th... t mà khêu g... i đ... n nao lòng.

Con gái M... ng m... i b... y, m... i ba

..... Vú căng gai g... o

..... N... c khoang mình t... t ra th... m nh... h... ng ráo

Con trai M... ng thềm m... m môi

Nh... u... ng nh... u ráo tắm, ráo to... ng, ráo te

N... c sông Đ... m, sông Đè ch... y,

C... ch... y!

Đã yêu nhau không thay dòng...

C... m... i đ... xuân v..., m... i h... i th... ng rang qua, l... i thêm nh... ng m... i tình m... i n... . Nh... u m... i tình đ... p. Nh... ng cũng không ít nh... ng m... i tình dang d..., nh... ng trái tim tan v... và nh... ng dòng n... c m... t kh... i t... đây./.

Nguy... n H... i

